

KORMÁNYZAT, POLITIKA ÉS PIAC A MAGYAR ÉLELMISZERGAZDASÁGBAN

DR. GÖSI JÁNOS

Vállalkozásszervezési és Ökonómiai Tanszék

ÖSSZEFOGLALÓ

A fejlett országokban a mezőgazdaság a termelési szférából egyre inkább a környezetgazdálkodásba kerül át. A GATT Uruguay-i fordulói lezárásaként létrejött Világkereskedelmi Egyezmény hatására várható, hogy az agrárprotekciónizmus nyílt eszközei enyhülnek. Az Európai Unióhoz való csatlakozás fontos feltétele a jogharmonizációs program végrehajtása. A modern élelmiszertermelés fejlődésében jelentős szerepet játszik a vertikális és horizontális integráció.

Környezetgazdálkodó mezőgazdaság, protekciónizmus az élelmiszer világkereskedelemben, termelési integrációk, EU-jogharmonizáció, szociális piacgazdaság.

BEVEZETÉS

Az élelmiszergazdaság helyzetének alakulásában jelentős szerepet játszik a kormányzati irányítás.

A kormányzati irányítás színvonalának emeléséhez nélkülözhetetlen az élelmiszergazdaság biológiai - technológiai, társadalmi és piaci jellemzőinek, valamint a bürokratikus irányítás sajátosságainak, lehetőségeinek és korlátainak ismerete.

A kormányzati irányítás fejlesztésekor figyelembe kell vennünk az élelmiszergazdaságban zajló integrációs folyamatokat, valamint a Világkereskedelmi Egyezmény és az Európai Unió követelményeit.

1. A kormányzati irányítás hatása a versenyképességre a Világkereskedelmi Egyezmény tükrében

A kormányzati irányítás széles eszköztárát sokféle módon csoportosíthatjuk: pl: védelmi, támogatási, direkt, indirekt, piackonform, piacerősítő stb. A lényeg nem az eszközök típusa, hanem hatásuk: gyengítik vagy, erősítik a versenyképességet, és mibe kerülnek.

Az elavult termelési szerkezet továbbélését meghosszabbító termelési, ár-export - stb támogatások gyengítik a versenyképességet, mert elvonják az erőforrásokat a versenyképességet erősítő struktúraátalakító programoktól.

A Világkereskedelmi Egyezmény elsősorban az ilyen, direkt jellegű, pl. exporttámogatások csökkentését írja elő. Magyarország különösen kellemetlen helyzetbe került az elmúlt évben, mert hibás adatszolgáltatás következtében versenytársaiknál sokkal jelentősebb mértékben kellene csökkentenie az élelmiszeripari termékek exporttámogatását. Néhány jelentős élelmiszergazdasági exportőr ország - az USA vezetésével - már panasszal is élt a Világkereskedelmi Egyezmény megsértésére hivatkozva.

Ez a jogvita -paradox módon- felgyorsíthatja a magyar élelmiszergazdaság elavult támogatási rendszerének gyökeres reformját.

Az élelmiszergazdaság támogatására fordított összegek jelentős részét a Világkereskedelmi Egyezménnyel konform, ráadásul a versenyképességet hosszú távon a hatékonyan erősítő struktúrákba kellene átirányítani.

Meglepően alacsony - az 1997-es összes támogatás fél százalékát sem éri el - az élelmiszeripari export árbevétel növelését, a magyar termékek, piacra jutását segítő marketing tevékenységre fordított összeg. Erőteljesebb marketing munkával jelentős export árnövekedést lehetne elérni, pl. a jó minőségű magyar borok exportárai a jelenleginek 3-5 szöröszére is emelkedhetnének. A marketingtevékenység támogatására fordított összegek - közepes színvonalú felhasználást feltételezve - 2-3 év alatt többszörösen megtérülnek.

2. Az Európai Unióhoz való csatlakozás piacszabályozási feladatai

Magyarország nem hozhat létre már a csatlakozás előtt minden tekintetben EU-komform élelmiszergazdaság piacszabályozást. Először, mert számos elemének üzemeltetéséhez nincs elég pénzünk. Másodsor az EU agrárpolitikájának eszköztára jelentős átalakulás előtt áll, részint a Világkereskedelmi Egyezmény előírásai, részint a rendszer rendkívül magas költségei és alacsony hatékonysága miatt.

Ezek a költségek az EU tagországok gazdasági teljesítményéhez viszonyítva csekélyek ugyan, de a világ gazdaság versenyben fokozatosan lemaradó országcsoporthoz közös programjainak pénzügyi forrásaihoz képest már jelentősek.

A jogharmonizációs program keretében elsősorban azokat a követelményeket kell átvennünk, és főként átültetnünk a gyakorlatba, amelyek élelmiszergazdaságunk piaci versenyképességét erősítik, pl: növény- és állategészségügyi és minőségellenőrzési rendszerek, élelmiszertörvény stb.

A csatlakozási tárgyalásokon a termelési kvóták esetében el kell érünk, hogy az EU vegye figyelembe, hogy hazánkban az elmúlt 6 évben több mint 25%-kal csökkent az élelmiszerfogyasztás.

A tárgyalásokon nem szabad visszariadnunk az olyan átmeneti áldozatokkal járó kötelezettségektől, amelyek versenyképességünket erősítik, s az EU jelentős összegekkel támogatja teljesítésüket.

Hazánk az EU átlagánál gyengébben fejlett országgént a csatlakozási folyamat 5-10 éve alatt kb évi 4-5 milliárd ECU nettó támogatásra számíthat. Ezeket az összegeket elsősorban az infrastruktúra fejlesztésére az elmaradott vidéki térségek fejlesztésére lehet majd felhasználni.

Az EU-ba felvett dél-európai országok rendkívül bonyolult tárgyalások után jutottak el a teljes jogú tagságig. A fő problémát azonban nem a rendkívül aprólékos egyeztetések jelentették, hanem az, hogy rendkívül alacsony hatékonysággal használták föl a csatlakozási folyamat gyorsítására kapott jelentős támogatásokat.

Kormányzatunk ma elsősorban az EU- ügyekben képzett és jártas szakemberek kiképzését tartja szem előtt. Kétségtelen, rájuk nagy szükség lesz a csatlakozási tárgyalások szakmai anyagainak kidolgozásában majd az EU intézmények apparátusában, de az évi 4-5 milliárd ECU támogatás hatékony felhasználására sem képzelhető el a jelenleginél szervezettebb hazai intézményrendszer és képzettebb szakemberek nélkül.

Piaci integrációk az élelmiszergazdaságban

A piac nemcsak a verseny színtere, hanem az együttműködése is. Az együttműködés legszervezettebb formája az integráció.

A horizontális integrációk bizonyos vertikális funkciókat is ellátva elsősorban védelmi jellegűek: az integrációba tömörültek méretük révén nagyobb súlyt képviselnek, így az input-output alkukban kedvezőbb pozíciókat harcolhatnak ki. A vertikális integrációkban a fogyasztói igény hatékony kielégítése érdekében összehangolják a vertikum egymásra épülő lépcsőit.

Mindkét integráció piacszabályozást is jelent. A horizontális együttműködés monopolhelyzetet is létrehozhat.

A vertikális integráció elsősorban marketingszemponitú koordinációt valósít meg.

Az integrációk, különösen a vertikális integrációk növelik a termelés biztonságát, lényegében "átveszik" az állami piacszabályozás néhány funkcióját.

Az integrátor rendkívül kockázatos és komplex tevékenységet végez. A sikeres integrátor extrajövedelemre tart igényt. Az integrációban természetesen lehetőség van a kockázatot megosztó szerződés kötésére is. Az integrációban résztvevők közül a piactól távol állók pl. a mezőgazdasági termelők általában nem szívesen vállalják a közös kockázattal járó veszteség lehetőségét. A sikeres integrátorok általában közel állnak a végső fogyasztói piachoz és elegendő pénzzel rendelkeznek. Az integrátorok és az integrációk könnyebben és olcsóbban jutnak hitelekhez.

IRODALOM

CSÁKI, CS., RÁBÁR F. (1990): Nemzetközi fejlődés, magyar agrárpolitika. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó Budapest 175. l.

CSETE, L., HORN, P., PAPÓCSI, L. (1990): Integráció az agrárgazdaságban. Gazdálkodás 1996/5. 1-7. l.

HANTÓ, ZS. (1990): Integrációs változatok a magyarországi mezőgazdaságban. Gazdálkodás 1996/6. 40-48. l.

VARGA, GY. (1996): Az agrárgazdaság és az agrárpolitika helyzete, kérdőjelei és legfőbb teendői az EU csatlakozás tükrében. Gazdálkodás 1996/6. 1-11. l.

Az Európai Unió agrárgazdasága (1996): 3,4,5.sz.

GOVERNMENT POLICY AND MARKETING IN THE HUNGARIAN FOOD ECONOMY

J. GÓSI

University of Horticulture and Food Industry
College of Food Industry
H-6721 Szeged, P.O.Box 433

In the developed countries agriculture is gradually making a shift towards the environmental economy from the production sphere. It is expected that the direct means of agrarian protectionism will be moderated as a consequence of the Worldwide Agreement of Commerce established as a conclusion of the GATT negotiations in Uruguay. Executing the harmonisation programme of the legal system is an important condition of joining the European Union. Vertical and horizontal integrations play a significant role in the development of modern food production.

Keywords: environmental agriculture, protectionism in the world trade of food, integrations of production, EU legal harmonisation, social market economy.